

Υπερασπίζοντας τα δικαιώματα των παιδιών, στην περίοδο εφαρμογής των μέτρων λιτότητας

Γιώργος Μόσχος, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Προεδρία της Ελλάδας στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί μια ευκαιρία για να αναδειχθούν, μέσα από το παράδειγμα της χώρας μας, ζητήματα που αφορούν τις συνέπειες της πολιτικής λιτότητας στην άσκηση των δικαιωμάτων των λιγότερο ευνοημένων κοινωνικών ομάδων, που πλήττονται ιδιαίτερα από αυτή την πολιτική. Μια ευκαιρία, για να μιλήσουμε για την αναγκαιότητα μιας **ισχυρότερης κοινωνικής πολιτικής** τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, που θα λαμβάνει υπόψη της τις ανάγκες αυτών ακριβώς των πολιτών που έχουν βρεθεί σε μειονεκτική θέση τα τελευταία χρόνια.

Τα στοιχεία για την ανεργία και τη φτωχοποίηση του πληθυσμού είναι γνωστά σε όλους και περιπεύει να επαναλάβω στην εισήγησή μου τη δεινή θέση στην οποία έχει βρεθεί ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού που κατοικεί στην χώρα μας, αδυνατώντας να έχει επαρκή πρόσβαση σε πόρους, αγαθά και υπηρεσίες.

Επιθυμία μου είναι να επικεντρωθώ στην ομιλία μου κυρίως στις συνέπειες που βιώνονται από τον παιδικό πληθυσμό, τις παρεμβάσεις και τις προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των παιδιών.

Χρήσιμο είναι, για όσους δεν το γνωρίζουν, να τονίσω κατ' αρχάς ότι ο Συνήγορος του Πολίτη είναι μια συνταγματικά κατοχυρωμένη ανεξάρτητη αρχή που από το 2003 έχει λάβει με ρητή διάταξη του νόμου (3094/03) και την αποστολή του Συνηγόρου του Παιδιού, δηλαδή της προστασίας και προαγωγής των δικαιωμάτων του παιδιού. Βάσει της σχετικής πρόβλεψης του νόμου, επιλαμβάνεται υποθέσεων παραβιάσεων δικαιωμάτων ανηλίκων τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό χώρο (οικογένειες, ιδιωτικά ιδρύματα και άλλους φορείς), και έχει επίσης αρμοδιότητα για την ανάληψη πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στην προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού, δηλαδή την αποτύπωση του τι συμβαίνει στη χώρα σχετικά με την υλοποίηση των κατοχυρωμένων στη νομοθεσία δικαιωμάτων, την διάδοση των δικαιωμάτων και την διατύπωση προτάσεων για την καλύτερη θεσμική τους κατοχύρωση και εδραίωση στην συνείδηση των πολιτών και στις εφαρμοζόμενες πολιτικές. Με βάση τις αρμοδιότητές του, ο Συνήγορος του Πολίτη, ως Συνήγορος του Παιδιού, έχει εξετάσει περισσότερες από 4.500 υποθέσεις παραβιάσεων δικαιωμάτων ανηλίκων, έχει επισκεφτεί πολλές εκατοντάδες σχολεία, ιδρύματα, χώρους κράτησης και άλλες υπηρεσίες που ασχολούνται με τα παιδιά και έχει εκπονήσει εκθέσεις και δημόσιες παρεμβάσεις για τα θέματα αρμοδιότητάς του. Ειδικότερα ως προς την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει εκπονήσει συμπληρωματική έκθεση προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ (2012) και έχει απευθύνει στη διοίκηση πλειάδα συναφών εκθέσεων και προτάσεων.

Στη σημερινή μου παρέμβαση θα αναφερθώ:

- A) στις διαπιστώσεις μας για τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης στη ζωή των παιδιών
- B) στις κυριότερες προτάσεις μας προς τα όργανα της πολιτείας για τον περιορισμό των συνεπειών αυτών και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των παιδιών
- Γ) στη σύνδεση της κατάστασης της χώρας μας με την Ευρωπαϊκή πολιτική και τις προκλήσεις προσαρμογής της στις ανάγκες των πληττόμενων από την κρίση παιδιών.

A. Συνέπειες της οικονομικής κρίσης στη ζωή των παιδιών.

Οι πρόσφατες εκθέσεις του Ευρωπαϊκού δικτύου ανεξαρτήτων εμπειρογνομόνων για την κοινωνική ένταξη (2014) και της Unicef για την κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα (2014) επιβεβαιώνουν ότι οι πολιτικές λιτότητας των τελευταίων χρόνων έχουν σοβαρότατες επιπτώσεις σε ένα πολύ μεγάλο μέρος του πληθυσμού των παιδιών. Το ποσοστό των παιδιών (προσώπων κάτω των 18 ετών) που εκτιμάται ότι απειλούνται από την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στην Ελλάδα υπολογίζεται βάσει στοιχείων της Eurostat για το 2012 στο 35,4%, δηλαδή περισσότερο από το 1/3 του πληθυσμού. 12,9% των παιδιών ζούσαν το 2012 σε σπίτια όπου δεν υπήρχε κανένα πρόσωπο που εργαζόταν. Και αυτά τα στοιχεία έχουν σίγουρα επιδεινωθεί μέχρι σήμερα, αφού προέρχονται από τις δηλώσεις και την εκτίμηση των εισοδημάτων του έτους 2011. Τα επιμέρους στοιχεία που αναφέρονται στις παραπάνω εκθέσεις είναι επίσης συντριπτικά. Ξεφεύγοντας από τα αριθμητικά δεδομένα, που μπορούν να αναζητηθούν στις εκθέσεις αυτές, θα ήθελα να αναφερθώ επιγραμματικά στις σημαντικότερες επιπτώσεις που ο Συνήγορος του Παιδιού έχει διαπιστώσει μέσα από το χειρισμό υποθέσεων αλλά και την επικοινωνία του με τα παιδιά, τους επαγγελματίες που εργάζονται μαζί τους και τους εκπροσώπους των οργανώσεων:

- Ένας μεγάλος αριθμός παιδιών ζουν με πολύ **συρρικνωμένα εισοδήματα** της οικογένειάς τους και με συνέπειες ορατές στο επίπεδο διαβίωσης, διατροφής, ένδυσης, εκπαίδευσης, φροντίδας της υγείας, ψυχαγωγίας, κλπ.
- Αυξάνεται διαρκώς ο αριθμός των οικογενειών που **διαμένουν σε ανεπερκείς και υποβαθμισμένες συνθήκες** ή σε φιλοξενία και είναι κατ' ουσίαν **άστεγες**.
- Πολλοί εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι αριθμός μαθητών τους έρχονται στο σχολείο χωρίς κολασιό ή χρήματα για να αγοράσουν κάτι, ενώ πολλά παιδιά αναφέρουν ότι δεν υπάρχει **φαγητό στο σπίτι**.
- Η **μεταφορά** των παιδιών στις σχολικές μονάδες γίνεται όλο και πιο δύσκολη καθώς έχουν περιοριστεί οι πόροι για τη δωρεάν μετακίνηση των παιδιών
- Πολλές οικογένειες ζουν με την απειλή ή την πραγματικότητα της **μεταναστευσης** ενός μέλους ή και όλης της οικογένειας με σκοπό την αναζήτηση εργασίας. Σε σχετική έρευνα που διεξήγαγε ο Συνήγορος του Παιδιού με τη συνδρομή μαθητών το 2012, καταγράφηκε ότι 30% των παιδιών ανέφεραν ότι στο σπίτι τους συζητιόταν μια τέτοια προοπτική.
- Αρκετά παιδιά **μεταναστών** από γειτονικές χώρες αναγκάζονται να μείνουν για ένα διάστημα **σε συγγενικά ή φιλικά τους πρόσωπα**, καθώς οι γονείς τους επιστρέφουν στις πατρίδες τους αναζητώντας εκεί εργασία.
- Ολοένα και περισσότερες οικογένειες βιώνουν καθημερινές **εντάσεις και συγκρούσεις**, που ορισμένες φορές εκδηλώνονται με μορφές ενδοοικογενειακής βίας, μεταξύ των γονέων ή από τους γονείς προς τα παιδιά.
- Οι **κοινωνικές υπηρεσίες** της τοπικής αυτοδιοίκησης που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν τις οικογένειες σε κρίση, είναι σε μεγάλο βαθμό **υποστελεχωμένες** και αδυνατούν να ανταποκριθούν πλήρως στην αποστολή τους.

- Οι εκδηλώσεις της **σχολικής βίας** έχουν πολλαπλασιαστεί, με τους εκπαιδευτικούς να αποδίδουν συχνά αυτές τις συμπεριφορές στην αναστάτωση που υπάρχει στις οικογένειες των παιδιών.
- Η **νοσοκομιακή και η ιατροφαρμακευτική** κάλυψη των παιδιών, ιδίως των ανασφαλιστών, που πολλαπλασιάζονται λόγω της αυξανόμενης ανεργίας, γίνεται όλο και πιο δύσκολη, με πολλούς γονείς να αδυνατούν να καλύψουν τις προκύπτουσες οικονομικές υποχρεώσεις τους απέναντι στα νοσοκομεία ή να μην μπορούν να αγοράσουν τα απαραίτητα φάρμακα.
- Όλο και περισσότεροι γονείς αδυνατούν να **εμβολιάσουν** τα παιδιά τους, λόγω του κόστους των εμβολίων, που, παρά την σχετική πρόβλεψη της νομοθεσίας, συχνά δεν μπορούν να διατεθούν δωρεάν.
- Τα παιδιά με **χρόνιες παθήσεις και αναπηρίες** λαμβάνουν όλο και λιγότερες δωρεάν παροχές, με αποτέλεσμα να είναι συχνά αδύνατη η κατάλληλη φροντίδα τους.
- Πολλές **δομές περίθαλψης** για παιδιά με χρόνιες παθήσεις και αναπηρίες λειτουργούν ακόμα με το **ασυλικό μοντέλο**, χωρίς επαρκές προσωπικό και με αδόκιμες πρακτικές, όπως η πρόσδεση των παιδιών στα κρεβάτια ή η υψηλή χρήση ψυχοφαρμάκων.
- Η **ειδική αγωγή και εκπαίδευση** για τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες παρέχεται πολύ συχνά με ελλείψεις και καθυστερήσεις, λόγω του ότι πλέον βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε ειδικά βραχυχρόνια προγράμματα που αξιοποιούν Ευρωπαϊκούς πόρους
- Τα παιδιά που χρειάζεται να **απομακρυνθούν** από τις οικογένειές τους, συχνά για σύνθετους λόγους, που συνδέονται με την οικονομική ανέχεια αλλά και με άλλες δυσλειτουργίες και προβλήματα, πολλές φορές δεν μπορούν να τοποθετηθούν σε δομές παιδικής προστασίας, λόγω του ότι **δεν υπάρχουν κενές θέσεις** και επαρκής στελέχωση των δομών αυτών.
- Τα **ιδρύματα** λειτουργούν χωρίς **μηχανισμό ποιοτικής πιστοποίησης και εποπτείας**, παρά την αναγνώριση της αναγκαιότητας του, λόγω έλλειψης επαρκών πόρων για την προώθηση της εφαρμογής του.
- Υπάρχει τεράστια έλλειψη σε **εξειδικευμένες δομές φιλοξενίας για παιδιά με ψυχικές και συμπεριφορικές διαταραχές**, ενώ οι περιπτώσεις των παιδιών που χρειάζονται τέτοιου είδους φροντίδα φαίνεται να είναι αυξανόμενες.
- Ο **θεσμός της αναδοχής** υπολειτουργεί διότι ουδέποτε η Ελληνική πολιτεία δεν επένδυσε και δεν υποστήριξε την ευρεία εφαρμογή του.
- Αρκετοί έφηβοι **υποαπασχολούνται**, παράλληλα με τη φοίτησή τους στο σχολείο, για να βοηθήσουν το εισόδημα της οικογένειάς τους, χωρίς ένσημα και με πολύ χαμηλές αμοιβές.
- Παιδιά ορισμένων ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων, κυρίως Ρομά, προωθούνται από μικρές ηλικίες σε **χειρίστες μορφές παιδικής εργασίας**, όπως επαιτεία και εργασία στο δρόμο, για να συνεισφέρουν στο ανύπαρκτο εισόδημα της οικογένειάς τους. Συχνά μάλιστα διακόπτουν το σχολείο για αυτό το λόγο.
- Τα **εναλλακτικά στον εγκλεισμό μέτρα για τους ανήλικους παραβάτες** είναι εξαιρετικά αδύναμα και οι υπηρεσίες επιμελητών υποστελεχωμένες. Ιδίως τα μέτρα πρόληψης για αυτό τον πληθυσμό, που αφορούν πιο ευάλωτες ομάδες, όπως οι Ρομά, υλοποιούνται σε ελάχιστο βαθμό. Αντίθετα, κατά περιόδους λαμβάνουν χώρα ενέργειες που έχουν περισσότερο κατασταλακτικό χαρακτήρα, με αστυνομικές επιχειρήσεις σε καταυλισμούς, που ακολουθούνται μάλιστα συχνά από ρατσιστική υστερία μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης για την επικινδυνότητα των συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων.

Γενικότερα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η **ανεργία και η συρρίκνωση των εισοδημάτων** έχει πολλαπλά επηρεάσει τις οικογένειες με παιδιά που ζουν στην Ελλάδα, με ιδιαίτερη αιχμή τις οικογένειες των μεταναστών, που τα τελευταία χρόνια έχουν ανέλθει στο 10% του γενικού πληθυσμού, αλλά και σημαντικό μερίδιο θιγομένων οικογενειών και παιδιών με ελληνική ιθαγένεια.

B. Προτάσεις του Συνηγούρου του Πολίτη / Συνηγούρου του Παιδιού για τον περιορισμό των συνεπειών της οικονομικής κρίσης και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των παιδιών.

Είναι προφανές ότι ο περιορισμός των διαθέσιμων δημοσίων πόρων δεν θα μπορούσε να επιτρέψει εύκολα την ανάπτυξη μιας ισχυρής στρατηγικής για την στήριξη των ευάλωτων ομάδων πληθυσμού, την καταπολέμηση της φτώχειας και γενικότερα τη διασφάλιση της ισότιμης απόλαυσης των δικαιωμάτων από όλα τα παιδιά. Ωστόσο, ο Συνήγορος του Παιδιού, εκτός από επιμέρους μέτρα που έχει προτείνει για την καλύτερη κατοχύρωση και προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού στη χώρα, έχει επιμείνει εδώ και πολλά χρόνια στην ανάγκη συγκρότησης ενός εθνικού μηχανισμού για την εκπόνηση και παρακολούθηση της υλοποίησης ενός **Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού**, που θα βάζει προτεραιότητες στο σχεδιασμό πολιτικών, μέσα από διϋπουργική συνεργασία, θα θέτει συγκεκριμένους στόχους και θα παρακολουθεί την πορεία υλοποίησής τους, θα ευνοεί τον κοινωνικό διάλογο και θα μεταφέρει στο επίπεδο της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας συγκεκριμένα αιτήματα για την προτεραιοποίηση πολιτικών και ενεργειών που αφορούν την παιδική ηλικία.

Ύστερα από ευρύ διάλογο με τους εκπροσώπους δημοσίων φορέων και μη κυβερνητικών οργανώσεων που εργάζονται με τα παιδιά, το 2013 ο Συνήγορος απηύθυνε εκ νέου στα συναρμόδια υπουργεία την πρότασή του για την υιοθέτηση ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, περιλαμβάνοντας στην πρότασή του 100 σημεία αναγκών που προέκυψαν από τον διάλογο αυτό.

Ήδη έχουν υπάρξει κάποιες πρώτες αντιδράσεις από τα υπουργεία Δικαιοσύνης και Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας και ορισμένα πρώτα βήματα έχουν γίνει. Ωστόσο, ένα τέτοιο σχέδιο απαιτεί **πολιτική και νομοθετική δέσμευση**, χρειάζεται να τεθεί ευρύτερα σε κοινωνικό διάλογο και να συνδεθεί με τις υπόλοιπες ασκούμενες πολιτικές. Απαιτεί μακροχρόνια συνεργασία μεταξύ των υπουργείων, εκπροσώπων και εμπειρογνομόνων των αρμοδίων δημοσίων φορέων, της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κοινωνίας των πολιτών. Κάτι που ακόμα δεν έχει συμβεί.

Με λύπη μάλιστα θα επισημάνω ότι τα θέματα σχετικά με τα παιδιά και την προστασία των δικαιωμάτων τους, αποτελούν ελκυστικά πεδία **δημόσιας κατανάλωσης ρητορικής ευαισθησίας** από πολλούς, χωρίς να ακολουθούνται και από την αντίστοιχη συστημική δέσμευση. Ενώ συχνά οι παράγοντες της πολιτικής ζωής εκδηλώνουν διακηρυκτικά το ενδιαφέρον τους για τα παιδιά, ιδίως μάλιστα όταν ένα γεγονός απασχολεί την επικαιρότητα και τα ΜΜΕ, όπως μια απαγωγή, μια εξαφάνιση, μια κακοποίηση ή ένας θάνατος παιδιού, στην πράξη δεν έχουμε δει να έχουν αλλάξει οι προτεραιότητες στην συγκρότηση των μηχανισμών παιδικής προστασίας και της στήριξης των ευάλωτων και μειονεκτούντων πληθυσμιακών ομάδων. Συνήθως, η δημόσια εκδήλωση ενδιαφέροντος από παράγοντες της πολιτείας, ακολουθείται από **μεταβίβαση της ευθύνης σε μη κυβερνητικούς οργανισμούς** ή σε πρωτοβουλίες πολιτών, η ύπαρξη των οποίων θα πρέπει να θεωρηθεί ως μεγάλης σημασίας για τη διαμόρφωση καλών πρακτικών, όχι όμως για να λειτουργούν ως **άλλοθι μιας ανεπαρκούς δημόσιας πολιτικής**.

Η **διακηρυκτικής** μορφής λειτουργία του δημοσίου λόγου φαίνεται και στον τρόπο με τον οποίο η Ελληνική πολιτεία έχει ενεργήσει για την αντιμετώπιση της **παιδικής φτώχειας**. Ενώ σε επίσημα κείμενα έχουν τεθεί στόχοι όπως η μείωση της παιδικής φτώχειας στο 18% μέχρι το 2020 (στο πλαίσιο της υλοποίησης της στρατηγικής «Ευρώπη 2020»), στην

πράξη, όπως επισημαίνουν τα μέλη του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ανεξαρτήτων Εμπειρογνομητών στην Έκθεσή τους (2014), **«αντίθετα με τους στόχους που έχουν τεθεί, η παιδική φτώχεια βαίνει διαρκώς διογκούμενη, ενώ η καταπολέμησή της φαίνεται να έχει αποτύχει μέχρι στιγμής να αποκτήσει ισχυρή πολιτική δέσμευση».**

Κατά την άποψη που έχει εκφράσει επανειλημμένα ο Συνήγορος του Παιδιού, στη σημερινή κρίσιμη περίοδο που η οικονομική κρίση έχει προκαλέσει σοβαρότατες αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή των παιδιών, ιδίως των πλέον ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, είναι απαραίτητο να υπάρξει **σχεδιασμός ενίσχυσης του κράτους πρόνοιας**, με:

- ισχυρότερες ψυχο-κοινωνικές υπηρεσίες στην τοπική αυτοδιοίκηση που θα ασκούν τόσο προληπτικό όσο και υποστηρικτικό έργο,
- πολύπλευρες παρεμβάσεις για την υποστήριξη των οικογενειών σε κρίση και ανέχεια,
- μέτρα για τις πληθυσμιακές ομάδες που απειλούνται περισσότερο από κοινωνικό αποκλεισμό, ειδικά δε για τις κοινότητες **Ρομά**, που κατοικούν σε καταυλισμούς ή απομονωμένους οικισμούς, **τακτική παρουσία κοινωνικών λειτουργών** και ενέργειες για την επίλυση των σύνθετων προβλημάτων που τους οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό (οικιστικών, δημοτολογικής τακτοποίησης, ιατρικών, προνοιακών, εκπαιδευτικών, κ.α.),
- μέτρα στήριξης της **προσχολικής αγωγής, της σταθερής ένταξης και φοίτησης** όλων των παιδιών στην εκπαίδευση, με σταθερές υποστηρικτικές υπηρεσίες για τα παιδιά με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες,
- δωρεάν πρόσβαση όλων ανεξαιρέτως των παιδιών στις υπηρεσίες **υγείας και στην φαρμακευτική περίθαλψη**,
- κατάλληλη βοήθεια και φροντίδα στα παιδιά με αναπηρίες και τις οικογένειές τους,
- εκσυγχρονισμό, επαρκή στελέχωση και εποπτεία των **ιδρυμάτων και δομών φιλοξενίας**
- ενδυνάμωση του θεσμού της **αναδοχής** για τα παιδιά που χρειάζεται να απομακρυνθούν από τις οικογένειές τους, που άλλωστε, σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες και στα δικαιώματα των παιδιών, αλλά και κοστίζει πολύ λιγότερο από την ιδρυματική φροντίδα.

Ακόμη και αν όλα τα παραπάνω απαιτούν σημαντικές επενδύσεις και κόστος για τον κρατικό προϋπολογισμό, στην πραγματικότητα **μπορούν να εξοικονομήσουν πόρους από τον περιορισμό των δευτερογενών συνεπειών** της φτωχοποίησης του πληθυσμού, την παραβατικότητα και την ενίσχυση των εξαρτώμενων από τα επιδόματα κοινωνικά αποκλεισμένων οικογενειών.

Θεωρούμε ότι είναι απαραίτητο να υπάρξει εγκαίρως ένας **πολυετής σχεδιασμός στρατηγικής για την παιδική προστασία**, με μεθοδευμένη σταδιακή ενίσχυση των υπηρεσιών, αξιοποιώντας ευρωπαϊκούς και ιδιωτικούς πόρους, χωρίς ωστόσο να διακόπτονται οι παρεμβάσεις μετά την ολοκλήρωση των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων ή την εξάντληση των ιδιωτικών χορηγιών.

Γ. Η Ευρωπαϊκή πολιτική και οι προκλήσεις προσαρμογής της στις ανάγκες των πληττόμενων από την κρίση παιδιών.

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα όπως και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες είναι προφανώς συνδεδεμένη με την Ευρωπαϊκή πολιτική και τα μέτρα που έχουν ληφθεί για το δημοσιοοικονομικό έλεγχο στις χώρες αυτές. Είναι επίσης γνωστό ότι τα τελευταία χρόνια

έχουν γίνει και αρκετές προσπάθειες για την διάθεση πόρων από Ευρωπαϊκά κονδύλια με στόχο την στήριξη των αδυνάτων και την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η σημερινή συγκυρία ωστόσο απαιτεί ένα ισχυρότερο σύστημα υποστηρικτικής παρέμβασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διασφάλιση της διάθεσης των Ευρωπαϊκών πόρων για την υποστήριξη συμπαγών **εθνικών πολιτικών για την αντιμετώπιση της φτώχειας και των κοινωνικών ανισοτήτων** και όχι απλά πυροσβεστικών και αποσπασματικών μέτρων περιορισμού της ανεργίας και επίτευξης αριθμητικών στόχων.

Το Φεβρουάριο του 2013 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε τη Σύσταση **«Επενδύοντας στα Παιδιά: Σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας»**, στην οποία αδρά περιγράφεται η αναγκαιότητα για την υποστήριξη εθνικών στρατηγικών, που θα περιλαμβάνουν μέτρα για την πρόσβαση όλων των παιδιών και των οικογενειών τους σε επαρκείς πόρους και σε ποιοτικές υπηρεσίες εκπαίδευσης, υγείας και πρόνοιας και την προαγωγή των δικαιωμάτων συμμετοχής των παιδιών στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή.

Πρόσφατα, στο πλαίσιο της Ελληνικής Προεδρίας, διοργανώθηκε στην Αθήνα από το Συνήγορο του Πολίτη, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο «Eurochild», μια συνάντηση διαβούλευσης με παράγοντες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας, σχετικά με την προώθηση και εφαρμογή της Σύστασης αυτής, που φαίνεται ότι ακόμα δεν έχει λάβει την διάσταση και την θέση που της αρμόζει. Στα συμπεράσματα της ημερίδας αυτής περιλαμβάνεται η διαπίστωση της αναγκαιότητας να συνδεθεί η Σύσταση με την ανάπτυξη και παρακολούθηση της Στρατηγικής **«Ευρώπη 2020»**, με τα κράτη μέλη να αποδίδουν στοιχεία σχετικά με τις ενέργειές τους για τη διασφάλιση της ευημερίας των παιδιών και την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας, ενισχύοντας τα δικαιώματα του παιδιού στις εθνικές τους πολιτικές και αξιολογώντας τις συνέπειες των μέτρων λιτότητας στον παιδικό πληθυσμό. Παράλληλα αναδείχθηκε η ανάγκη συγκρότησης **εθνικών συλλογικών πρωτοβουλιών / συμμαχιών** για την προώθηση της Σύστασης, με συμμετοχή εθνικών φορέων και μη κυβερνητικών οργανώσεων για τα παιδιά, με στόχο τόσο την καταγραφή της σημερινής κατάστασης όσο και για την εκπόνηση προτάσεων για στοχοθετημένες ενέργειες στα πεδία της εκπαίδευσης, της υγείας και της κοινωνικής προστασίας.

Οι ημερίδες όπως η σημερινή μπορεί να είναι αναντίρρητα χρήσιμες για την ανάδειξη των κρίσιμων παραγόντων που προκαλούν τη φτώχεια και τις ανισότητες στην Ευρώπη. Δεν μπορεί να έχουν αξία όμως αν δεν καταφέρουν να ασκήσουν επιρροή στην **αναθεώρηση των προτεραιοτήτων της Ευρωπαϊκής πολιτικής**.

Αν δεν κατορθώσουν να πείσουν τους σχεδιαστές της πολιτικής αυτής ότι οι ανισότητες δεν μπορούν να καταπολεμηθούν με συνοδά μέτρα, αλλά πρέπει να μην παράγονται από αυτές τις ίδιες τις εφαρμοζόμενες πολιτικές.

Δυστυχώς, το μοντέλο ευρωπαϊκής πολιτικής που έχουμε βιώσει τα τελευταία χρόνια είναι από τη μία της **οικονομικής πολιτικής λιτότητας** που προκαλεί όλες τις ανεπιθύμητες συνέπειες στις ευάλωτες κατηγορίες πληθυσμού και από την άλλη **συνοδά μέτρα** ελάφρυνσης ή στήριξης των αδυνάτων, που όμως πολύ συχνά εξαντλείται σε αποσπασματικά μέτρα χωρίς συνέχεια και **χωρίς ουσιαστικές δομικές αλλαγές στην ασκούμενη κοινωνική πολιτική της χώρας**.

Σε εμάς, τους ερευνητές, τις ανεξάρτητες αρχές, τους εμπειρογνώμονες, σε όσους εργάζονται με και για τα παιδιά αλλά και σε όλους τους πολίτες που βιώνουν από πρώτο χέρι τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης απομένει να ενώσουμε τις δυνάμεις μας για να ενισχύσουμε την διεκδίκηση της ανάληψης της ευθύνης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, ώστε οι υλοποιούμενες πολιτικές να ευνοούν την **ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους**, με μακρόπνοες παρεμβάσεις για τη θεμελίωση των κοινωνικών δικαιωμάτων και ειδική μέριμνα για τη στήριξη όλων των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων.

Επίλογος: Η μεγαλύτερη πρόκληση

Ωστόσο, κατά την άποψή μου, η **μεγαλύτερη πρόκληση** για την Ελληνική κοινωνία, ιδίως απέναντι σε μια Ευρωπαϊκή πολιτική που φαίνεται να διαθέτει μεν πόρους και προγράμματα για την **κοινωνική συνοχή** αλλά να εξακολουθεί να διαγράφει τις προτεραιότητές της κυρίως με κριτήρια και στόχους **οικονομικούς** και με βάση την λειτουργία της ελεύθερης αγοράς, είναι το πώς θα μπορέσει να ενισχύσει και να προασπιστεί την **ιδεολογική και ψυχική της ανθεκτικότητα**.

Μιλώντας για ιδεολογική και ψυχική ανθεκτικότητα, το ενδιαφέρον μου στρέφεται κυρίως στο πώς θα μπορέσει η νέα γενιά να γαλουγηθεί σε **αξίες** που συνδέονται με ένα θετικό κοινωνικό ρόλο, με πίστη στην αναφορά της στα κοινά και με αντιλήψεις που βασίζονται στην κοινωνική αλληλεγγύη και στο πραγματικό ενδιαφέρον για τον «άλλο».

Τα τελευταία χρόνια έχουμε βιώσει δυστυχώς στην ελληνική κοινωνία τον ολοένα αυξανόμενο **ανταγωνισμό, προωθούμενο και από το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα**, την μισαλλοδοξία, τον φόβο του άλλου και του διαφορετικού και βέβαια το φαινόμενο της Χρυσής Αυγής, που έχει να κάνει και με την ανάγκη δήλωσης και υπεράσπισης μιας συλλογικής ταυτότητας μέσα από μια αντίληψη επιβολής και κυριαρχίας απέναντι στους αδυνάτους.

Εδώ βρίσκεται κατά την άποψή μου το μεγαλύτερο στοίχημα ανατροπής και αφορά κυρίως την **εκπαίδευση**.

Είναι απαραίτητο και αναγκαίο όσο ποτέ, σήμερα, **τα σχολεία μας να γίνουν περισσότερο κοινωνικά, βιωματικά, ανθρωποκεντρικά και συλλογικά**. Να προωθήσουν τις αρχές της δημοκρατικής λειτουργίας και του αλληλοσεβασμού. Να αντιπαραθέσουν στην συστημικά προκρινόμενη –δυστυχώς και από την Ευρωπαϊκή Ένωση– λογική της προσωπικής διάκρισης και του ελέγχου της απειλητικής απόκλισης, μια άλλη λογική που εστιάζει στη **συμμετοχή και στην συνδιαρρύθμιση του κοινωνικού τους χώρου, στη συνεργασία και στην αλληλεγγύη, στο βιωματικό ξεπέραςμα του φόβου και στο κτίσιμο της κοινοτικής αντίληψης**.

Χρειάζεται να προασπιστούμε τα **ανοικτά κοινοτικά σχολεία** που δίνουν χώρο στο διάλογο, στην βιωματική μάθηση και στην συλλογική ορατότητα, που χρησιμοποιούν την διδακτέα ύλη ως μέσο ουσιαστικής και διαλεκτικής εκπαίδευσης των παιδιών και όχι ως εργαλείο πειθάρχησης, ελέγχου και εξόντωσης των αδυνάτων.

Χρειαζόμαστε δάσκαλους με όραμα και με διάθεση να μετατρέψουν τις τάξεις τους, μέσα και έξω από τους χωροταξικούς τους περιορισμούς, σε χώρους **ελεύθερης κοινωνικής μαθησης**, που θα βοηθήσει τα παιδιά **να πιστέψουν στις δικές τους δυνάμεις**, να εκφραστούν, να δεχθούν και να συνδεθούν θετικά με τον κάθε διπλανό τους, να μάθουν να αντιμετωπίζουν και να επιλύουν τις συγκρούσεις, να διαχειρίζονται ενεργητικά τις καθημερινές δυσκολίες, να στέκονται κριτικά απέναντι στις ανισότητες και τις διακρίσεις, και να νοιώθουν ότι το σχολείο είναι για αυτά μια κοινότητα αναφοράς και ποιοτικής εκπαίδευσης που τα κάνει περισσότερο χαρούμενα παρά δυστυχισμένα.

Η υπόθεση της καταπολέμησης των ανισοτήτων χρειάζεται σίγουρα ισχυρές κοινωνικές πολιτικές, για τις οποίες υπεύθυνες είναι οι κυβερνήσεις και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση. Χρειάζεται όμως και μια προσωπική μάχη στον ιδεολογικό τομέα που πρέπει να δώσουμε όλοι μας για να υπερασπιστούμε το **δικαίωμα των παιδιών να είναι παιδιά** που μαθαίνουν στην πράξη να αναπτύσσουν ελεύθερα την προσωπικότητά τους και να συμβιώνουν ειρηνικά, και όχι μικρά αντίγραφα φοβισμένων και περιχαρακωμένων ενηλίκων.